

שעור מורה מוריננו הרב יהודה גנס שליט"א שבת ראה ע"ד:

האם הנמנע כיום מלהלוות קודם השמיטה עובר בלאו

א ["השמר לך פן יהיה דבר עם לבבך בליעל לאמר קרבה שנת השבע... ורעה עיניך באחיך האביון..."¹ .
ויש להסתפק, האם בזמן הזה ששמיטה לרוב הפוסקים אינה נוהגת אלא מדרבנן, האם הנמנע מלהלוות מיראת השמיטה האם עובר באיסור תורה.
ב [ומצינו שנחלקו בדבר רבותינו האחרונים, שבכור שור² כתב שגם בזמן הזה עובר בלאו, ומאידך החתם סופר נקט שבזמן הזה אין האיסור מן התורה.³
ג [ובחתם סופר⁴ כתב בטעם הדבר שעיקר הטעם שהצטווה האדם לא להימנע מלהלוות למרות החשש שמא יפסיד את ממונו הוא משום הברכה⁵ "כי בגלל הדבר הזה יברכך ה'..." , ולא נאמרה הברכה אלא כשהשמיטה נוהגת מן התורה, אבל בזמן הזה לא נאמרה הברכה ושוב לא נצטווה האדם שלא להימנע מלהלוות.
ד [והנה החתם סופר ביסס את דבריו על מש"כ הסמ"ע⁶ שברכת "וציויתי את ברכתי..." לא נאמרה בזמן הזה, וכן ברכת "כי בגלל הדבר הזה..." לא נאמרה בזמן הזה. אמנם בחזו"א⁷ כתב לחלוק על הסמ"ע וס"ל שבבית דין של מעלה פוסקים לפי מה שבבית דין של מטה פוסקים, ואחר שכיום תיקנו חכמים שביעית, שוב ודאי מתקיימות ברכת "וציויתי", וברכת "כי בגלל הדבר הזה..."⁸ .
ה [עוד יש להעיר⁹ שלפי מה שכתב בבית הלוי¹⁰ לחדש דגם לסוברים ששמיטה כיום אינה נוהגת אלא מדרבנן, מ"מ כל זה לגבי חובת השמיטה, אבל המקיים את השמיטה מקיים מצוה דאורייתא, ונמצא א"כ שהמשמט כיום את החוב מקיים מצוה דאורייתא, וי"ל א"כ שהברכה תחול עליו, ועיין.
ו [והנה ז"ל הגמ' בגיטין¹¹ "פרוסבול אינו משמט, זה אחד מן הדברים שתיקן הלל הזקן שראה את העם שנמנעו מלהלוות זה לזה ועברו על מה שכתוב בתורה השמר לך פן יהיה... עמד ותקן פרוזבול... ומי איכא מידי דמדאורייתא משמטא שביעית ותיקן הלל דלא משמטא, אמר אביי בשביעית בזמן הזה..." .
ומפשטות לשון הגמ' שראה הלל שעברו על מה שכתוב בתורה, ומוקמינן לה בשמיטה בזמן הזה ששמיטה מדרבנן, משמע לכאורה כדברי הבכור שור שגם כיום נאמר הלאו דהשמר לך, וצ"ע איך יפרש החת"ס את גמ' זו.

¹ דברים ט"ו ט'.

² הובאו דבריו במנחת שלמה חלק א' סימן מ"ז א'.

³ ועיין עוד במובא בכל זה בספר המפתח [ברמב"ם הו' פרנקל] פרק ט' משמטה ויובל הט"ו.

⁴ בחידושי גיטין לו.

⁵ ועיקר הדבר שזהו טעם האיסור הוא חידוש גדול, וע"ע במנח"ש שם שכתב לבאר הדברים באופן שונה.

⁶ חו"מ ריש סי' ס"ז.

⁷ שביעית סימן י"ח.

⁸ ברכת "וציויתי" נאמרה בפרשת בהר בענין שמיטת קרקעות, וברכת "כי בגלל הדבר הזה" נכתבה בפרשתנו

ראה בענין שמיטת כספים .

⁹ העירני לזה אחי הגאון הר"ר אשר שליט"א.

¹⁰ חלק ג' א' ז'.

¹¹ דף לו.

קהל עדת ישורון

י ר ו ש ל י ם

האם מן הראוי לכתוב פרוזובול קודם השמיטה

[א] הנה שמיטת כספים אינה חלה אלא בסוף שנת השמיטה, ולכן לדעת רוב הראשונים אין זמן כתיבת הפרוזובול אלא בסוף שנת השמיטה [בערב ראש השנה של השנה השמינית], אולם דעת הרא"ש¹² והעיטור שיש לכתוב את הפרוזובול בערב ראש השנה של שנת השמיטה¹³.

[ב] וברא"ש ביאר את טעם הדבר שאף שאין השמיטה משמטת אלא בסופה, מ"מ האיסור לנגוש מתחיל מתחילת שנת השמיטה למרות שהחוב עודנו בתוקפו. [וכמשמעות הכתוב "לא יגוש.. כי קרא שמיטה..."], ועל כן מן ההכרח למסור את השטרות לבית דין ולכתוב את הפרוזובול קודם שנת השמיטה.

[ג] ואמנם יש לעיין להרא"ש דהא תינח לחובות שהתחייב בהם קודם שנת השמיטה, אבל לחובות שהתחייב בהם בשמיטה איך יועיל הפרוזובול [שהלא פשוט שאין הפרוזובול יכול להועיל לחובות עתידיים], ולכאורה ייאסר עליו לנגוש ולתובעם, וכמו"כ הם יישמטו בסוף השנה. וצ"ב.

[ד] ואולם בב"ח וברדב"ז כתבו שגם להרא"ש לא נאמר האיסור לנגוש בשביעית אלא לגבי חובות שהתחייב בהם קודם השמיטה, אבל לחובות שהתחייב בהם בשמיטה לא נאמר איסור זה, ויכול לתובעם בשביעית. אלא שהחובות פוקעים עם סיום שנת השמיטה, ועל כן כותב פרוזובול נוסף בסוף שנת השמיטה.

ומאידך בקרבן נתנאל¹⁴ תמה מה המקור לחלק בין חובות אלו לאלו, ונקט דגם בחובות שנעשו בשמיטה יש איסור לנגושם, ולשיטתו צ"ל דלחובות אלו באמת לא יועיל הפרוזובול, וצ"ע¹⁵.

[ה] עוד יש שדנו¹⁶ להחמיר לכתוב פרוזובול בערב ר"ה של שביעית משום שחששו לשיטת רש"י¹⁷ שנקט שהשמיטה חלה שנה אחת לפני הנהוג, ולשיטתו שנה זו [תשע"ד] היא השמיטה, וממילא השמיטה משמטת בער"ה תשע"ה.

אולם כבר כתב הרמב"ם¹⁸ שיש מסורת ברורה בידי הגאונים ואנשי ארץ ישראל מתי היא שנת השמיטה ו"הקבלה והמעשה עמודים גדולים הם בהוראה ובהם תלוי להתלות", ואדרבה חכמי צפת נידו¹⁹ את המחמיר לנהוג שמיטה בשנה שקודמת²⁰.

[ו] ולהלכה כתב החתם סופר שאין צורך לכתוב פרוזובול קודם השמיטה, ושכן נהג רבו הר"נ אדלר זצ"ל²¹, אולם הנוהג כן מהיות טוב אין מזחיחים אותו.

¹² גיטין פרק ד' סימן כ'.

¹³ מקור דבריהם הוא בתוספתא [ע"פ גרסתם].

¹⁴ שם בר"ש ס"ק א'.

¹⁵ ובשו"ת חתם סופר [חו"מ סימן נ'] כתב ליישב את תמיהתו דכן הוא ממשמעות הפסוק "לא יגוש... כי קרא שמיטה..", הרי שזמן חלות השמיטה הוא המחיל את איסור זה, יעו"ש.

¹⁶ השואל בשו"ת חת"ס שם, וכעין זה בביאור הגר"א קניסברג חו"מ ריש סי' ס"ז, ועוד יתבארו הדברים בס"ד.

¹⁷ עבודה זרה ט'.

¹⁸ פרק י' משמיטה ויובל הלכה ו'.

¹⁹ ואמנם צ"ע נידוי זה מחייב את כל ישראל, ואכ"מ.

²⁰ כמובא בשו"ת מהרשד"ם יו"ד סימן קצ"ב.

²¹ אולם יש לדון דאין ללמוד ממנהגו, משום שנהג כן בחו"ל, וכל המיקל בארץ הלכה כמותו אף בחו"ל, וכמש"כ שם בחת"ס.

[ועיקר הדבר שכלל זה נאמר לגבי שמיטת כספים צ"ב, ואכ"מ].